

Katie Heyning, *Turbulente tijden. Zorg en materiële cultuur in Zierikzee in de zestiende eeuw*. (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2017). 317 p. ISBN 9789087046408.

10.18352/tseg.1044

In Nederland lijken de hoogtijdagen van het onderzoek naar de historische materiële cultuur in het verleden te liggen. Sinds de belangrijke studies naar de ‘taal der dingen’ van onder andere Jan de Vries, Anton Schuurman en Thera Wijsenbeek-Olthuis uit de jaren tachtig hebben slechts een handvol Nederlandse historici zich toegeegd op het bestuderen van (beschreven) voorwerpen om meer te weten te komen over het dagelijks leven van hun bezitters. Met name achttiende-eeuwse ontwikkelingen hebben belangrijke kaders gevormd in deze Nederlandse studies, zoals de opkomst van het porselein en Delfts aardewerk, drinken van thee en koffie en in bredere zin de verspreiding van de zogenaamde ‘consumptierevolutie’ tegen de achtergrond van een teruglopende economie. Omdat de materiële cultuur sindsdien grotendeels uit het onderzoeksvizier is geraakt, kan onze kennis (zelfs over de zeventiende en achttiende eeuw) tot op de dag van vandaag fragmentarisch worden genoemd.

Nog minder is bekend over eerdere periodes. Hoewel er van vóór de achttiende eeuw doorgaans veel minder bronnenmateriaal is overgeleverd, heeft Vlaams onderzoek zich recent gericht op de materiële cultuur van de zestiende eeuw. Kunsthistorica Katie Heynings *Turbulente tijden* sluit hier impliciet bij aan met haar onderzoek naar de materiële culture in zestiende-eeuws Zierikzee. Qua bronnenmateriaal staan de archieven van de Zierikzeese weeskamer centraal. De weeskamer was een stedelijke instantie die belast was met het toezicht op het beheer van de roerende en onroerende goederen van verweesde minderjarigen. Na het overlijden van één of beide ouders werd het oudste naaste familielid geacht een inventaris van alle roerende en onroerende goederen in te leveren bij de weesmeester ten behoeve van de verdeling van de nalatenschap. Zodoende zijn er allerlei boedelinventarissen en jaarrekeningen bewaard gebleven.

De bronnen uit het weeskamerarchief geven onder andere inzicht in de zorg voor en levens van deze verweesde kinderen binnen de stedelijke gemeenschap. Heyning behandelt onder andere de medische verzorging van deze wezen, hun scholing en hun latere ontwikkeling en onderhoud, zolang de weeskamer toezicht op hen had – in het algemeen tot zij in het huwelijk traden. Heyning weet de bronnen echter ook aan te wenden om andere aspecten van het dagelijks leven van de gegoede klasse te belichten, zoals het kleding-, kunst- en boekenbezit in Zierikzee. Ook de materiële gevolgen van de religieuze en politieke omwentelingen worden besproken; zo verdwenen speciale doopkleding en memorabilia voor de doden na de Reformatie uit de boedels (en dus vermoedelijk het dagelijks leven).

Op deze manier laat Heyning overtuigend zien dat de zulk soort bronnen een zeer fraai venster kunnen bieden op de materiële levens van de stedelijke elite in deze tweede stad van Zeeland. Dit alles rijk geïllustreerd met afbeeldingen van zowel allerlei alledaagse als heel luxe voorwerpen die deze alledaagse aspecten van de geschiedenis heel tastbaar maken.

Turbulente tijden is in eerste instantie een lokale studie naar de materiële contouren van het dagelijks leven in één stad: Zierikzee. Omdat het zich richt op een breed publiek staan niet historiografische debatten maar lokale verhalen en voorwerpen centraal. Des te verrassender zijn dan ook enkele stellingen over de voorloperspositie van deze Zeeuwse stad ten opzichte van Hollandse steden als Delft, Leiden en Amsterdam. In het meeste onderzoek wordt Holland als belangrijk centrum voor vernieuwingen in de wooncultuur beschouwd. Doorgaans wordt aangenomen dat zowel nieuwe goederen als nieuwe culturele woongebruiken vanaf de zeventiende eeuw vanwege de contacten in de lange afstandshandel eerst de grote steden in Holland doordrongen, om vanuit daar te verspreiden naar kleinere steden en dorpen met centrumfuncties, naar het platteland en oost- en zuidwaarts naar omliggende landen. Heyning stelt echter dat 'nieuwe ontwikkelingen' (p. 271) en 'het nieuwe wonen met aandacht voor comfort en privacy' (p. 272) al veel eerder hun intrede hadden gedaan in Zeeland dan in Holland vanwege de culturele oriëntatie op het Zuiden – met Antwerpen als metropool. Deze stelling wordt helaas te weinig systematisch onderbouwd, niet in de laatste plaats omdat er in het boek onvoldoende wordt gedefinieerd wat deze verandering in praktische zin in zou hebben gehouden en hoe dit terug te zien is in de Zeeuwse wooncultuur. De aanwezigheid van kunstvoorwerpen, luxegoederen en exotica onder de elite kan immers niet automatisch worden beschouwd als het inluiden van 'het nieuwe wonen'.

Wel prikkelend is de suggestie dat Zierikzee (en Zeeland in bredere zin) veel ontwikkelder, opener en internationaler was dan veelal is aangenomen. Niet zozeer Holland maar Middelburg, Brabant, Brussel en met name Antwerpen fungeerden als culturele referentiepunten voor de Zeeuwse stedelijke elites. Het toegankelijk geschreven en rijk geïllustreerde *Turbulente tijden* maakt inzichtelijk hoe deze verbindingen de dagelijkse levens van deze elites hebben ingegeven. Bovendien maakt het ons weer bewust van de rijkdom van dit soort bronnen voor de geschiedenis het dagelijks leven, waarover we nog altijd te weinig weten.

Sanne Muurling, Universiteit Leiden